

УДК 336.131

Сословський В.Г.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та економічної безпеки,
Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України

Поветкіна А.С.
студентка,
Харківський інститут банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України

БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

BUDGETING IN THE PROVISION OF FINANCIAL SECURITY ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

Обґрунтовано необхідність забезпечення бюджетування на кожному підприємстві, адже воно забезпечує гідний рівень фінансової безпеки. Доцільним методом бюджетування є інтелектуальна методика складання бюджету, яка розраховується на базі інтервального калькулятора.

Ключові слова: бюджет, бюджетування, фінансова безпека, інтелектуальна методика, інтервальный калькулятор, методи бюджетування.

АННОТАЦИЯ

Обоснована необхідність забезпечення бюджетування на кожному підприємстві, ведь оно обеспечивает достойный уровень финансовой безопасности. Целесообразным методом бюджетирования является интеллектуальная методика составления бюджета, которая рассчитывается на базе интервального калькулятора.

Ключевые слова: бюджет, бюджетирование, финансовая безопасность, интеллектуальная методика, интервальный калькулятор, методы бюджетирования.

SUMMARY

The necessity of providing budgeting for each company, because it provides a decent level of financial security. Appropriate budgeting is an intelligent method of budgeting, which is calculated based on interval calculator.

Keywords: budget, budgeting, financial security, intellectual methods, interval calculator, methods of budgeting.

Постановка проблеми. В сучасних умовах не кожне підприємство має гідний рівень фінансової безпеки. Так як існує ряд зовнішніх та внутрішніх загроз для підприємства. Вже починаючи з планування діяльності підприємство повинно об'єктивно оцінити існуючий стан, розробити прогнози розвитку і поставити цілі на майбутнє, обрати найкращі способи досягнення цілей за багатьма критеріями, в тому числі і за критерієм фінансової безпеки.

Актуальність проблеми. Не всі підприємства мають систему бюджетування на підприємстві, тому мають менший рівень фінансової безпеки, ніж у підприємств, які розробляють бюджети. Методика розробки бюджетів повинна бути більш приближеною до результату.

Аналіз останніх наукових джерел. Проблематикою даного дослідження займається низка російських та вітчизняних науковців, зокрема Лапітова А. Т., Сословський В. Г., Дідгер Хан, Добровольський Е., Карabanов Б., Боровков П.,

Глухов Е., Бреслав Е. Всі вони пропонують різні методики розробки бюджету.

Постановка завдання. Проаналізувати питання, які стосуються визначення бюджетування в системі фінансової безпеки, а також розробити напрямки удосконалення контролю за бюджетом, визначити доцільний метод бюджетування, який забезпечить гідний рівень фінансової безпеки на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний метод, який пропонується зарубіжним досвідом, а також деякими вітчизняними підприємствами це – бюджетування, яке забезпечує на підприємстві контролінг. Вже починаючи з планування діяльності підприємство повинно об'єктивно оцінити існуючий стан, розробити прогнози розвитку і поставити цілі на майбутнє, обрати найкращі способи досягнення цілей за багатьма критеріями, в тому числі і за критерієм фінансової безпеки [3, с. 53].

Бюджетування в системі фінансової безпеки підприємства – процес розробки бюджетів на підприємстві та контролінгу за ними, що здійснюється в бюджетному процесі та направлений на встановлення законності, достовірності, економічної ефективності діяльності учасників бюджетного регулювання та бюджетного процесу для забезпечення нормального фінансового стану підприємства, виявлення недоліків та розробки шляхів вдосконалення, тобто забезпечення гідного рівня фінансової безпеки. Отримане уточнене поняття «бюджетування в системі фінансової безпеки» базується на окремих визначеннях таких понять, як «бюджет», «фінанси» та «безпека», які представлені з позицій теорії економічної діяльності та законодавства України.

Тобто слід зауважити, що новизною даного визначення є те, що воно враховує в собі не тільки економічний зміст поняття, але й показує зв'язок між сутністю бюджетування в системі фінансової безпеки, їхнім формуванням, використанням та можливим кінцевим результатом, спираючись на Господарський кодекс України та Бюджетний Кодекс.

Різні автори визнають різні підходи, методи та методики до бюджетування. Підходи до бюджетування наведено у табл.1. У табл. 1 та нижче наведено традиційні підходи та методи бюджетування, орієнтовані на використання середніх величин, але на даний час більшість показників є випадковими. Середні величини, які заплановані, зазвичай значно відрізняються від фактичних величин. Тому ці величини точно не можуть описати майбутнє підприємства. Отже, пропонуємо метод інтелектуального планування. Цей метод поєднує у собі використання теорії про суб'єктивні вірогідності, теорії нечітких множин та інтервальних розрахунків. Цей метод найбільш практичний, та показник буде коливатися у межах, які порахує інтервальний калькулятор, тому буде більш наближений до планових розрахунків бюджету [6, с. 98]. У ХІБС УВС НБУ був розроблений інтервальний калькулятор у середовищі Delphi з використанням елементів управління ActiveX [4,

с. 27]. За допомогою цього інтервального калькулятора можна проводити розрахунки різноманітних задач по підприємствах. Наприклад: валовий прибуток, чистий дохід від реалізації, адміністративні витрати, витрати підприємств, фінансовий результат від операційної діяльності та інші. Також розрізняють три групи методів прогнозування доходів: функціональний – метод, який полягає в отриманні інформації від робітника до керівника, який потім остаточно приймає рішення. Недоліком цього методу є занадто довгий збір інформації, передача, статистична збірка, а потім вже прийняття рішення; метод групового прийняття рішень – метод, який полягає у тому що збирається комісія з топ-менеджерів та приймають рішення, який буде план продажів на наступний період; метод математичного прогнозування – метод, заснований на математичних розрахунках, недоліком є те, що для розрахунків беруться дані попередніх періодів.

Таблиця 1

Підходи до бюджетування [5, с. 40]

№	Підхід	Економічна сутність	Переваги	Недоліки
1	Підхід синхронного бюджетного планування	Полягає в розробці бюджетів на різних рівнях та різного спрямування.	Враховує протиріччя між підрозділами, враховуючи усі інтереси та складаючи оптимальні бюджети, які дають максимальний ефекту.	Розробка цього бюджету трудомістка процедура та потребує значних коштів.
2	Підхід послідовного (сукцесійного) бюджетного планування	Полягає у логічному процесі складання бюджетів, плануванні доходів та видатків та розробці зведеного бюджету, а також по різних підрозділах.	Має високий рівень диверсифікації діяльності, підходить для великих підприємств.	Потребує кваліфікаційних менеджерів для розробки цього бюджету.
3	Підхід централізованого бюджетного планування («згори – вниз»)	Розробка бюджетів починається з розробки бюджетів нижчого рівня, що далі забезпечує планування зведеного бюджету та збалансування їх по вертикалі і горизонталі.	В процесі розробки застосовується чітка координація та збалансування.	Потребує значних затрат на розробку.
4	Підхід децентралізованого бюджетного планування («знизу – вгору»)	Послідовна розробка бюджетів, від бюджетів нижчого рівня у бюджети вищого рівня.	Присутній принцип партисипативності.	Прагнення підрозділів на підприємстві врахувати тільки свої інтереси, тим самим мінімально узгоджуючи їх з іншими.
5	Підхід «зустрічного» бюджетного планування (комбінований)	Полягає у переданні згори у низ бюджетів.	Дає змогу визначити увесь фінансовий стан підприємства.	Для показників не має нормативних значень
6	Підхід стабільного (фіксованого) бюджетного планування	Розробка бюджетів, у яких не змінюються показники. Такий вид бюджетування характерний для сталих підприємств.	Застосовується на небагатьох підприємствах, у зв'язку із специфікою.	Вважають, що метод є доцільним тільки для постійних витрат.
7	Підхід гнучкого бюджетного планування	Передбачає розробку кількох варіантів бюджетів, які враховують песимістичні й оптимістичні прогнози.	Формування адаптивних механізмів, які забезпечують формування ринково-адекватних бюджетів.	Так як треба розроблювати кілька окремих бюджетів.
8	Підхід неперервного бюджетного планування	Прогноз бюджетів здійснюється на підставі бюджетів попередніх років.	Є простим методом та широко застосовується.	Вважають, що цей метод тільки для венчурних підприємств.

Менеджер, який розробляє бюджети згідно з інтелектуальною методикою, повинен дотримуватися такого алгоритму [7, с. 97]: 1. Аналіз методу бюджетування, який застосовувався на підприємстві; 2. Розподіл вихідних даних на постійні, умовно постійні і випадкові величини; 3. Визначення інтервалів та законів розподілу для тих величин, які являються випадковими; 4. Розрахунок показників, які є проміжними та результативними за правилами інтервальної арифметики; 5. За допомогою теорії нечітких множин розрахувати можливі значення результативних показників. Особливість методики полягає у тому, що вона відображає реальні обставини, в яких здійснюється планування. Головними з цих обставин є невизначеність майбутніх подій, відсутність інформації про закономірності більшості подій, що відбулися, орієнтованість методів планування на повну детермінованість подій, середні значення змінних, що використовуються в якості вхідних та вихідних даних.

Процес бюджетування повинен враховувати розвиток підприємства, тому окрім процесу розробки бюджетів підрозділів, до нього слід додати процес бюджетування інвестиційних та інноваційних проектів розвитку підприємства. Алгоритм розробки бюджетів проектів наведений на рис. Бюджет розвитку, на наш погляд, може бути основою для складання бюджетів підрозділів. В літературі (наприклад, [7, с. 35])

в основі ефективності методики бюджетування здійснюється за допомогою алгоритму розробки бюджетів на підприємстві. Наприклад, на підприємстві науково-виробничого профілю, в якому є виробничий цех, бухгалтерія, науковий цех та інші покажемо алгоритм складання бюджету.

Алгоритм бюджету підприємства майже завжди починається з прогнозу бюджету продажу (рис. 1). Згідно з обраною нами інтелектуальною методикою, будемо планувати бюджетні показники у межах. Другим кроком є розробка бюджету виробництва. $N(a,b,c)$ – позначимо умовно бюджет виробництва.

Бюджет виробництва кінцевого продукту споживання складається з вибору сировини, розподілу виробничих сил на споживання, витрати, які будуть задіяні на виробництво цього продукту. Одночасно на другому етапі розробки бюджету розвитку розробляємо паралельно з бюджетом виробництва бюджет запасів. При плануванні бюджету запасів треба враховувати скільки запасів накопичилося, чи можна їх розпродавати, а не виробляти нову продукцію, чи коли треба відправляти працівників у відпустку. Тому треба планувати запаси, потім знову виробництво, а потім знову запаси та звертати їх.

Третім кроком є розробка бюджету комерційних витрат та бюджету адміністративних витрат. Бюджет адміністративних витрат залежить від бюджету продажу.

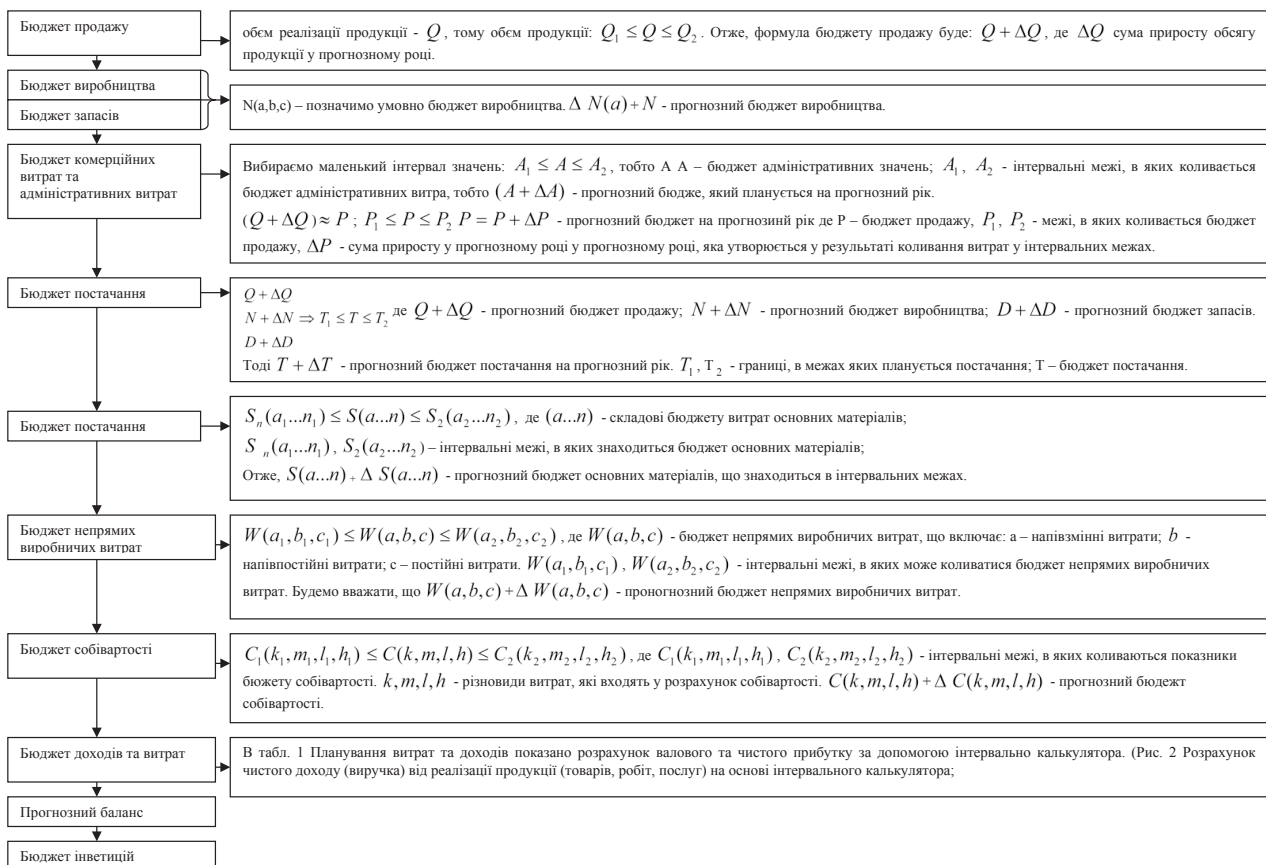

Рис. 1. Алгоритм бюджету розвитку підприємства

Бюджет адміністративних витрат – це сукупність адміністративних витрат, які відображають витрати на управлінський апарат. Ця величина буде більш менш сталою, тому що для цього бюджету вибираємо маленький інтервал значень. На четвертому кроці розробки бюджету розвитку слід скласти бюджет постачання. На четвертому кроці розробки бюджету розвитку слід скласти бюджет постачання. Бюджет продажу, бюджет запасів та бюджет виробництва дозволяють розрахувати, скільки потрібно сировини та матеріалів. На п'ятому етапі потрібно скласти бюджет витрат основних матеріалів. Цей бюджет є складовою звіту про фінансовий результат. Також на цьому кроці планується пряма заробітна плата, яка залежить від частки виробництва.

На шостому кроці розробляється бюджет непрямих виробничих витрат. Це наприклад, такі як: 1) напівзмінні витрати – допоміжні матеріали, витрати на електроенергію для виробництва,

витрати на утримання та експлуатацію обладнання (амортизація, ремонт, знос інструментів); 2) напівпостійні витрати – непряма заробітна плата при почасовій преміальній оплаті; 3) постійні витрати – непряма заробітна плата при погодинній оплаті, витрати на паливо та енергію для обігріву та освітлення. На сьомому кроці формуємо бюджет собівартості – валової та питомої.

На восьмому кроці розробляємо бюджет доходів та витрат. На прикладі підприємства науково-виробничого профілю на основі інтервального калькулятора проведемо розрахунки звіту про фінансовий результат даного підприємства.

Прогнозування бюджету можна задавати трикутними числами, де треба враховувати ймовірність, інтервальні межі. На рис. 2 та рис. 3 показана ілюстрація трикутних чисел.

На дев'ятому кроці доцільно розробляти баланс. Звичайно, баланс розраховується за допомогою відповідних провідок по Плану рахунків по відповідним статтям, але мало ймовірно, що

Таблиця 2

Планування витрат та доходів

Стаття	Інтервальні межі			Суб'єктивна ймовірність настання		
	Нижня	Очікуване значення	Верхня	Нижня межа	Очікуване значення	Верхня межа
Об'єм реалізації продукції за видами, шт:						
- вид 1	171	180	189	0,2	0,5	0,3
- вид 2	114	120	126	0,2	0,5	0,3
- вид 3	57	60	63	0,2	0,5	0,3
Ціни реалізації продукції за видами:						
- вид 1	57	60	63	0,2	0,5	0,3
- вид 2	47,5	50	52,5	0,2	0,5	0,3
- вид 3	19	20	21	0,2	0,5	0,3
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	16245	18000	19845	0,1	0,7	0,2
Ставки непрямих податків – (ставка податку на додану вартість и...), %	17	20	25	0,1	0,6	0,3
Непрямі податки та інші вирахування з доходу	2761,65	3600	4961,25	0,1	0,6	0,3
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (010-020)	13483,35	14400	14883,75	0,1	0,6	0,3
Валовий прибуток:	6476,35	7400	7900,55	0,1	0,7	0,2
Інші операційні доходи	-5005	-5000	-4988	0,1	0,6	0,3
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	-7007	-7000	-6983,2	0,1	0,6	0,3
Інші операційні витрати	-3003	-3000	-2992,8	0,1	0,6	0,3
Адміністративні витрати	-600,6	-600	-598,56	0,1	0,6	0,3
Витрати на збут	-235,235	-235	-234,436	0,1	0,6	0,3
Разом витрати (070 + 080 + 090 + 100)	-15850,8	-15835	-15797	0,1	0,6	0,3
Фінансові результати від операційної діяльності	635,515	1565	2079,554	0,1	0,5	0,4
Фінансові витрати	-2	-1	0	0,1	0,5	0,4
Інші доходи	0	2	4	0,1	0,5	0,4
Інші витрати	-3	-1	0	0,1	0,5	0,4
Фінансовий результат до оподаткування (070 – 120)	630,515	1561	2075,554	0,1	0,7	0,2
Ставка податку на прибуток	25	19	21	0,1	0,7	0,2
Податок на прибуток	157,6288	296,59	435,8663	0,1	0,7	0,2
Чистий прибуток	472,8863	1264,41	1639,688	0,1	0,7	0,2

такий розрахунок робився при високому ступені невизначеності.

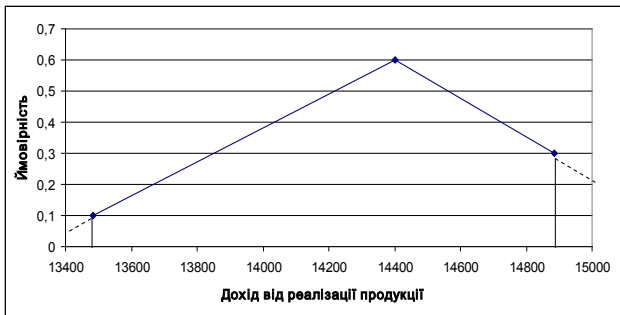

Рис. 2. Графік, який показує інтервальні межі доходу від реалізації продукції

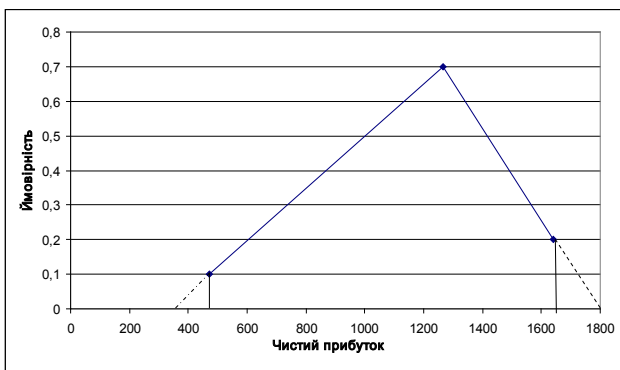

Рис. 3. Графік, який показує інтервальні межі чистого прибутку

Тому при високому ступені невизначеності пропонується розроблювати бюджет по інтелектуальній методиці. А при низькому рівні невизначеності пропонуємо точну методику.

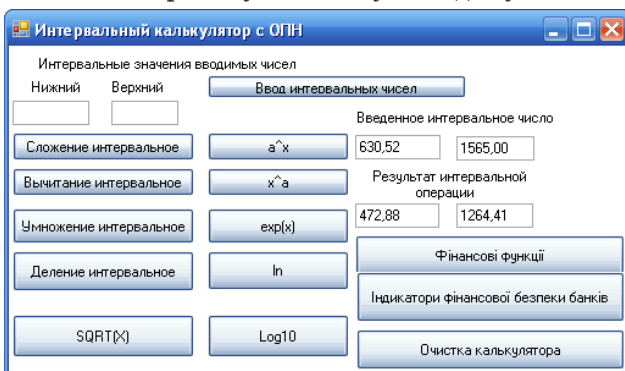

Рис. 4. Розрахунок чистого прибутку

На десятому розробляємо бюджет інвестиції. В цьому бюджеті можна вставити усі затрати на проект, які необхідні будуть у майбутньому для покращення роботи підприємства. А також дивіденди, які потрібно буде виплатити.

Забезпечити фінансову безпеку підприємств можна шляхом впровадження і вдосконалення бюджетування. Рівень фінансової безпеки оці-

нюють різними показниками. Найчастіше для цього використовують комплексні показники адитивного або мультиплікативного типу, які являють собою суму або добуток окремих (або одиничних) показників, що оцінюють різні аспекти цього явища. Рівень фінансової безпеки на підприємстві можна оцінити за допомогою фінансових показників рентабельності, оборотності та інших. Тож, завдяки умілому складання бюджету, розподілу усіх коштів – підприємство має гідне майбутнє та гідний рівень фінансової безпеки на своєму підприємстві [1, с. 402].

Висновок. У роботі було представлено визначення бюджетування в системі забезпечення фінансової безпеки на інтервалах. Запропоновано підходи до бюджетування в розрізі фінансової безпеки, які розрізняють за методами та методиками. Під час складання бюджету підприємство повинне враховувати теорію про суб'єктивні вірогідності, теорію нечітких множин та інтервальних розрахунків. Розрахунки бюджету доцільно проводити за допомогою інтервального калькулятора.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Добровольський Е., Карабанов Б., Боровков П., Глухов Е., Бреслав Е. Бюджетування: крок за кроком. 2-ге видання. – СПб.: Санкт-Петербург, 2013. – 480 с.: іл. – (Серія «Технологія вашого успіху»).
2. Заде Л. Поняття лінгвістичної змінної та його застосування до прийняття наближених рішень. – М.: Мир, 1976. – 166 с.
3. Запорожцева Л. А. Контролінг фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств // Вісник Воронежського державного аграрного університету. – 2012. – № 4(35). – С. 142-148.
4. Давидович І. Є. Контролінг: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 552 с.
5. Кобилін А. М., Дубницький В. Ю. Визначення ефективності банківських операцій в умовах нестохастичної невизначеності / В. Ю. Дубницький, А. М. Кобилін // Вісник НБУ. – 2006. – № 4 (122). – С. 54-55.
6. Кофман А. Введення в теорію нечітких множин. – М.: Радио и связь, 1982. – 432 с.
7. Лапітова А. Т. Застосування математичного моделювання та інформаційних технологій до проблеми оптимізації бюджету продаж при цінній диверсифікації // Рукопис. – Вісник Північно-Уральський державний університет, 2008. – 142 с.
8. Мілінчук О. В. Врахування вартісного аспекту при застосуванні системи бюджетування на підприємств // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1(59). – С. 172-178.
9. Сословський В.В. Модель інтервального бюджетування / В.В. Сословський, О.М. Гаркавеко // Научные доработки молодежи – решению проблем европейской интеграции: зб. науч. статей. Том 2. – Харьков: Континент, 2008. – С. 468-430.
10. Сословський В.Г., Романенко С.Ю. Разработка интеллектуальной методики финансового планирования / Сословський В.Г., Романенко С.Ю. // БИЗНЕСИНФОРМ. – 2009. – № 4(3) – С. 99-103.
11. Хан, Дідгер. Планування та контроль: концепція контролінгу Переклад з німецької / Под ред. і з передмовами А.А. Турчака, Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. – М.: Финансы і статистика, 1997. – 765 с.